

89636

НАРОДНИ УНИВЕРЗИТЕТ

3

Др. Фран Цвигер
професор универзитета

СЛОВЕНАЧКА КОРУШКА

★
кнУ
БЕОГРАД
1946

89636

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР:

др Петар Јовановић, Чedomир Миндеровић и Душан Чолић

89636

Д. 15. II. 1947/1307

Одговорни уредник Душан Чолић

Издање Коларчевог народног универзитета
Београд, Ускочка улица бр. 2

СЛОВЕНАЧКА КОРУШКА

Ко жели да схвати суштину и значај корушког питања мора да има у виду пре свега три ствари:

1) Стварно етничко стање у Корушкој настало као продукт историског развоја;

2) Националне односе између Словенаца и Немаца у Корушкој у политичком, економском и културном погледу и то нарочито у последњем веку, тј. национално угњетавање Словенаца и њихову борбу за национални опстанак;

3) Корушко питање као део ширег питања односа између Аустрије, Немачке и југословенских народа.

Овде би хтео да скренем пажњу само на главне чињенице које је могуће научно утврдити у вези са овим проблемима и на основу којих је могуће извести политичке закључке.

I

Етничка структура Корушке формирала се у три етапе.

Кад су се Словенци крајем шестог века населили у Корушкој, тамо није било ника-

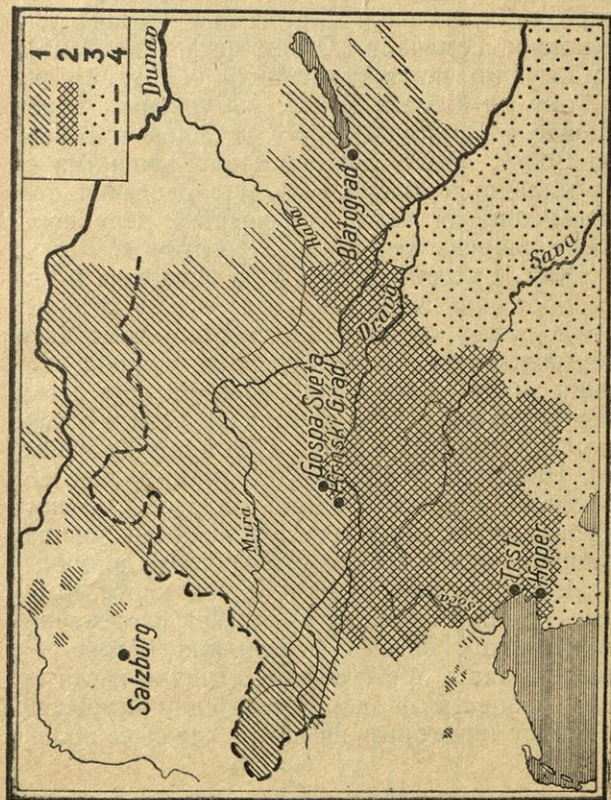
квих Германа. Они су населили читаву Корушку, читаву аустриску Штајерску, па и делове аустриских провинција Тирола, Салцбурга, Доње и Горње Аустрије. О томе нам говоре историски документи и многа имена насеља и друга географска имена словенског порекла.

У Корушкој је било средиште словеначке државе, која је нешто преко сто година била независна, а доцније постојала још неко време као политичка творевина независна од Немаца. У Корушкој су Словенци на Господарском пољу северно од Целовца „устоличавали“ своје војводе на словеначком језику све до 15 века, чак и онда кад те војводе нису биле више словеначке крви.

Име Карантанија, стари израз за Корушку, означавао је тада Словенију уопште, име Карантанац Словенца уопште. У том смислу употребљавају ове изразе средњевековни хроничари. Подела словеначке земље на Крањску, Штајерску и доцнију Корушку је производ средњевековне политике немачког феудализма, који је распарчао некадању Карантанију. Име Словенац, настало из општег имена Словен, добило је тек доцније онај значај које је имало некада име Карантанац. Из свих ових разлога Корушка је за Словенце земља најдражих историских успомена и симбол њихове националне слободе.

Друга фаза етничког развоја Корушке настала је у доба кад су Словенци изгубили своју политичку самосталност и дошли под власт Бавараца, Франака, средњевековног не-

Скица 1. — 1) Територија насељена Словенцима у раном средњем веку; 2) Садашња словеначка етничка територија; 3) Хрватска етничка територија; 4) Северна и северозападна граница словеначке државе Карантане пре 1000.

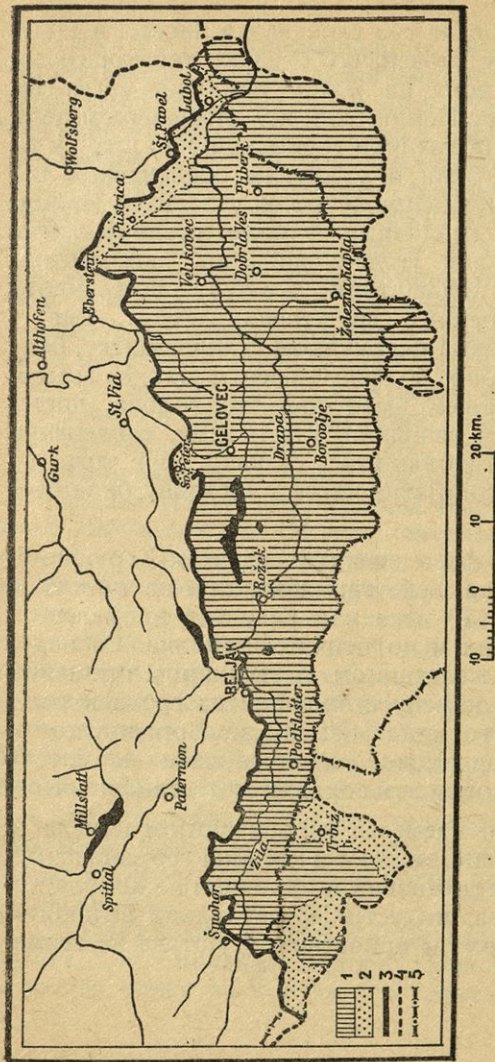

мачког Рајха и његових феудалаца и на крају аустриских Хабзбурговаца. Немачки владари, њихови феудалци, цркве и манастири се нису задовољавали само политичком влашћу и економском експлоатацијом Словенаца, већ су почели да насељавају на словеначком земљишту у великом броју немачке сељаке.

Колонизација немачких сељака на територији Карантаније претставља један део вековног немачког „Drang nach Osten“ који је створио немачку етничку територију на истоку од Лабе и Саале, у Судетима, довео Швабе у Војводину, Сасе у Ердељ и Швабе на Волгу. Међу немачким насељеницима су се полако германизовали и словеначки староседеоци на читавом северном делу некадање словеначке етничке територије.

Кад је колонизација била завршена и кад су постојала већ скоро сва насеља која постоје данас, свршила се скоро и прва фаза германизације. Настала је нова етничка граница између Словенаца и Немаца која остаје непромењена све до средине 19 века, а углавном постоји још и данас. Она иде у Корушкој од Шмохора у Зиљској долини на гребену Зиљских Алпа до Бељака, онда по Осојским Турама и северно од Целовца на Свиншку планину и до Лабуда у Лабудској долини.

Интересантно је да етничка карта Корушке не претставља један мозаик словеначких и немачких насеља и етничких острва као што је напр. претстављала етничка карта неких делова Војводине, већ једну компактну немачку територију на северу где су се полако●

Скица 2. — Етничка структура Корушке средином XIX века. — 1) Словеначка етничка територија; 2) Територија са немачком већином и словеначком мањином становништва; 3) Граница компактне немачке етничке територије; 4) Границе Корушке (у обиму пре 1918 г.); 5) Државне границе после 1920 г.

германизовала сва словеначка насеља и једну компактну словеначку етничку територију на југу где нема ни једног немачког села. Наравно да су Немци били и у словеначком делу Корушке политички господари, као што су то уосталом били и у другим словеначким земљама. Феудалци су били у великој већини Немци, у градовима су биле имућније класе немачке, док је немачки језик био употребљаван у надлештвима и у културном животу привилегованих друштвених класа. Али, у односу према целокупном становништву, број Немаца био је врло мален и чак је главни град Целовец имао пре сто година, према аустриској званичној статистици, словеначку већину становништва, свакако због тога јер су ниже социјалне класе у Целовцу биле словеначке.

Трећа фаза етничког развоја Корушке и друга фаза њене германизације наступила је средином 19 века као резултат промењених економских и политичких прилика. Са индустријом, железницом и туризмом променио се однос између становништва града и села, а нарочито однос између земљорадничког и неземљорадничког становништва на штету села, односно земљорадничког становништва.

У исто време са урбанизацијом почела је планска, систематска и насилна германизација од стране државних и провинцијалних власти, железница, индустрије, феудалних великопоседа, школа и приватних друштава за германизацију.

Резултате ове германизације не смемо да оцењујемо на основу званичних пописа становништва, који претстављају у ствари фалсификат стварног стања ствари. Према овим званичним пописима, број Словенаца у садањој аустриској Корушкој смањио се од 85.051 у години 1880 на 66.463 године 1910, на 37.292 године 1923, на 26.796 године 1934, док је према нацистичком попису од 1939 г. било у Корушкој 45.000 становника са словеначким разговорним језиком и 7.500 становника словеначке народности. Код пописа се обично није утврђивала народност, ни матерњи језик, већ „разговорни језик“, а тај је код Немаца био увек немачки, док су се многи Словенци морали да служе немачким језиком. Уписивање језика нису вршили сами становници, већ комесари, обично учитељи, који су радили на основу специјалних упутстава и више пута још накнадно „исправљали“ своје табакe. Упоређивање резултата пописа становништва у појединим општинама где се становништво није мењало, показује такве необразложене скокове и разлике у броју становништва тих општина, да пописи становништва губе сваку озбиљност. Они су свакако важни, али не за утврђивање етничког стања, већ као доказ какав су став поједини режими Аустро-Угарске, аустриске републике и Хитлеровог царства заузимали према корушким Словенцима.

За утврђивање матерњег језика имамо, међутим, доста поуздане изворе: језик којим се служила црква за контакт са верницима, је-

зик верске наставе у школама, подаци које су сакупљале школске власти о матерњем језику деце за своју интерну информацију, а који су делимично ипак дошли у наше руке, словеначки приватни попис из 1910 године, као и „народни катастар“ који је израђен 1933/34 г. На основи свих тих извора долазимо до резултата да је број Словенаца од 1846 до 1934 године пао од 103.000 на 90.000, а број Немаца на територији која је пре сто година била словеначка дигао се у исто време од 10.500 на 66.000.

Важнији од апсолутних бројева је географски и социјални карактер ове новије германизације. Она је најјача у градовима, индустријским насељима, саобраћајним чворовима и туристичким центрима где је урбанизација најјача и где за национално свесног Словенца нема никакве могућности за опстанак. Грађанство, иако је делимично словеначког порекла, германизовало се у својој великој већини, док је германизација код радништва имала много мањег успеха. Због тога Корушка на површног посматрача, који види само градове и туристичке хотеле у планинама и крај лепих корушких језера, прави утисак немачке земље. Али село и сељак остали су у Корушкој скоро сасвим словеначки.

Због тога се етничка граница која је постојала пре сто година врло мало променила. Она иде, наиме, углавном по брдовитом терену где је сељак остао словеначки. Германизовао се главни град Корушке Целовец, а германизовао се и узани појас територије на

северу од Целовца. Иначе немачки и германизовани елементи претстављају само неаграрна насеља у средини словеначке етничке територије, а и она су још национално мешовита и германизација не претставља у њима нигде довршен процес. А читава територија која је пре сто година била још сасвим словеначка, сачињава са градом Целовцем и германизованим Госпосветским пољем северно од Целовца у сваком погледу једну природну целину. Немогуће је жртвовати један део те територије, а да се не жртвују и села која су данас још сасвим словеначка.

II

Корушки Словенци нису једна етничка маса, која само говори словеначки, а нема националне свести ни сопственог културног живота, нити се политички бори за своја права. Напротив, културни живот Корушких Словенаца има традицију од више векова, а њихова политичка борба траје већ сто година.

Форме у којима се изражавала та борба, јесу дакако исте форме борбе као код других Словенаца односно Словена у Аустрији уопште. Оне се, без сумње, разликују од много ефикаснијих форми борбе балканских Словена за ослобођење испод турског ропства. После сељачких буна корушки Словенци се кроз векове све до најновијег доба нису више са оружјем борили за своје социјално и национално ослобођење. Али је зато најстарији словеначки рукопис написан баш у Корушкој.

Већ у доба реформације била је позната у Корушкој словеначка књига и она се штампала већ у току 200 година непрекидно све до најновијих дана.

Интересантно је напоменути да је свесловенска и југословенска (илирска) идеја баш код корушких Словенаца још пре 100 година нарочито јака. Под импресијом велике немачке опасности, корушки народни свештеник Матија Мајар-Зиљски радио је тада читав свој живот на пројектима вештачког свесловенског језика и граматике, водио своје црквене књиге ћирилицом и путовао у Москву и Праг.

Целовец је био средином прошлог века у току неколико деценија средиште словеначке књижевности уопште. У то време ступио је на чело словеначког књижевног рада Корушке Андреј Јанежич (1828—1869), учитељ словеначког језика у средњој школи у Целовцу, као уредник листова „Словенска Бчела“ (1848—1853), „Гласник словенскога словства“ (1854) и „Словенски гласник“ (1858—1868), који су сви излазили у Целовцу. Око себе је скупио најбоље словеначке песнике и писце тог времена. У то време излазио је у Целовцу под руководством Андреја Ајншпилера и најбољи словенски политички часопис „Словенец“ (1865—1867), који је имао као централну идеју борбу за уједињење читаве Словеније. Све до пропасти Аустро-Угарске био је Целовец средиште словеначке популарне књижевности. У њему је године 1852 настала Дружба св. Мохора, која је штампала популарне

књиге за читав словеначки народ. Године 1918 имала је она 90.512 чланова, којима је послала 543.072 књиге. У њеном издању било је штампано у Целовцу до 1918 године око 19 милиона словеначких књига. Тако је била Мохорјева дружба једна од најјачих и централних веза словеначког народа.

Свим тим радом руководили су до 1918 године Корушки Словенци. Политичка борба Корушких Словенаца почела је револуционарне године 1848 и није више престајала. Словенци из Корушке (Матија Мајар и Андреј Ајншпилер) су се у то време најупорније залагали за уједињење свих Словенаца у „Зедињеној Словеначкој“ и за везу између Словенаца и осталих Јужних Словена. И касније Словенци у Корушкој нису заборавили на тај идеал. Баш су њихови политички вођи упорно тражили његово остварење. Изборни резултати кажу да је до краја 19 века словеначки народ у Корушкој стајао потпуно уједињен за њима. Наравно, и Немци су се ускоро сви ујединили у либералној странци, најжешћој противници свих словеначких захтева. Либерална странка је у то време примила преко 80% свих немачких гласова у Корушкој.

Услови под којима је текао развитак културног живота и водила национална борба корушких Словенаца били су нарочито тешки. Читав политички апарат и све власти, капитал, немачке политичке и друге организације радили су систематски на германизацији Словенаца. Као пример могу ту да споменем основне школе.

За време Аустро-Угарске није било за 100.000 корушких Словенаца ниједне словеначке школе. Тек у последњим годинама Аустро-Угарске монархије постојале су свега три словеначке основне школе. На свим другим школама служио се учитељ у првим месецима наставе домаћим дијалектом као средством за подучавање немачког језика, али је доцније сва настава вршена на немачком језику, тако да словеначко дете у школи није уопште научило да чита словеначке књиге.

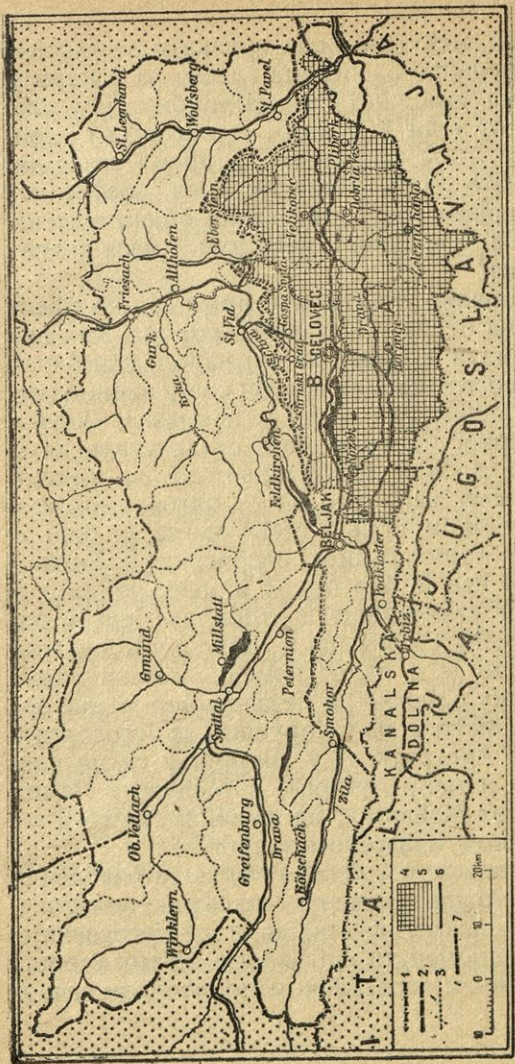
Немци су основали нарочите организације за германизацију Корушких Словенаца, нарочито путем школе (Сидмарк, Шулферајн). За германизацију сељачких крајева истакли су се нарочито великопоседници, који су у својим шумама одређивали за шумске надзорнике и ловце искључиво само Немце.

Како је могуће да је приликом корушког плебисцита 1920 године, на једној територији где је било 90% словеначког становништва, Југославија добила свега 15.279, тј. 41% гласова, а Аустрија 22.025, тј. 59% гласова?

Пре свега, треба напоменути да је Међусавезничка плебисцитна комисија, под одлучним утицајем претставника Италије, спровела плебисцит на један тако некоректан начин, да би без ових некоректности резултат гласања сигурно био друкчији. Овде ћу споменути само неке од тих некоректности.

Међусавезничка комисија је продужила рок за рекламације за упис у бирачке спискове за даљих 5 дана, а да о томе није обавестила југословенску делегацију, док су Ау-

стријанци у то време предложили 2000 рекламација. О рекламацијама су одлучивале међусавезничке дистриктне комисије у отсућности претставника заинтересованих страна. Гласали су приликом плебисцита људи који нису имали никаквих докумената, људи који су том приликом били први пут у Корушкој, гласали су мртви и слабоумни, а неки гласачи гласали су на два или чак на три места. Десили су се случајеви да неки Словенци нису могли да гласају, јер су на њихово име већ пре тога гласали Немци. У општини Гребинь, на пример, било је утврђено да је било из свих ових разлога неправилно дато 296, тј. 16.5% свих предатих гласова. Један део гласачког материјала (кутије, печати, восак за печате, траке) био је израђен у Целовцу без контроле од стране комисије колика је количина тога израђена. Гласачке цедуље су биле израђене у Енглеској, али је у појединим случајевима утврђено да су неке цедуље биле у рукама Немаца већ пре гласања. Кутије су биле израђене тако да су се могле отварати без повреде печата. Резултати гласања се нису одмах утврђивали на месту гласања као што је то обичај код плебисцита или избора, већ тек доцније у седиштима дистриктних комисија. Приликом чувања и преноса кутија, на неким местима није била вршена контрола од стране Југословена. Претставник Југославије је због оваквог начина спровођења плебисцита уложио протест Међусавезничкој плебисцитној комисији, али тај протест није био уважен.

Скица 4. — Борба за Корушку 1918-20 г. — 1) Државне границе после 1920 г.; 2) границе Корушке пре 1918 г.; 3) Границе судских котарева; 4) Плебисцитна зона А; 5) Плебисцитна зона Б; 6) Жељезничке линије; 7) Граница југословенских захтева 1919 г.

Треба, међутим, ипак признати да је један део корушких Словенаца гласао за Аустрију.

Према званичној статистици било је у плебисцитној зони А, у којој се плебисцит спровео, око 70% Словенаца, а према стварном стању око 90%. Међутим, код плебисцита није у првом реду одлучивала објективна национална припадност, него још и маса других проблема.

Национално угњетавање може да има ефект да појача отпор угњетаваног народа. Али оно може имати и ефект да тај народ, или барем један део тог народа изгуби своју националну свест. Плебисцити између Немачке и Пољске после првог Светског рата су доказали да је Немачка добила много више гласова у спорним зонама, него што би то одговарало правом етничком стању. Међу њима је био за Пољску најповољнији плебисцит у Горњој Шлеској где је био однос између пољског и немачког становништва отприлике једнак односу између Словенаца и Немаца у Корушкој. Исто тако је и однос између гласова палих за Пољску односно за Немачку био једнак односу палих гласова у Корушкој за Југославију односно Аустрију. А у Шопроњу су на плебисциту између Аустрије и Мађарске Немци гласали за Мађарску, јер су били пре тога вековима под мађарском влашћу.

Кривица за изгубљени корушки плебисцит је и на страни некадање словеначке политике, као и, донекле, на страни старе Југославије. Овде ћу споменути најважнији од тих узрока. У некадањем словеначком политичком живо-

ту била је најјача клерикална партија; либерална и социјалистичка партија биле су слабије, а у пограничним крајевима оне уопште нису развиле никакву активност. И у Корушкој су словеначком политиком руководили свештеници, а њихова партија била је у суштини партија конзервативних сељака. Због тога су имали немачки либерали и социјалисти слободан пут за идеолошку пропаганду међу грађанством и радништвом која је уједно била и пропаганда за Немце. Нарочито са социјалистичког становишта сасвим неисправно схватање националног питања од стране аустриске социјалне демократије било је од велике штете за Словенце. Социјална демократија је потпомагала германизацију на индиректан али врло ефикасан начин. Упоредивање положаја радништва у Југославији и у Аустрији у години 1920 морало је за корушке раднике испасти на штету Југославије и одлучивати приликом њиховог гласања. Међутим, сви ови моменти претстављају данас прошлост и због промењене ситуације се из резултата плебисцита пре 25 година не могу доносити никакви закључци о садањем расположењу становништва.

У аустриској републици су корушки Словенци обновили своју политичку партију, своје просветне организације и задруге.

Имали су и свој лист и редовно су постигали код избора толико гласова, да су добијали два посланика у корушкој провинциалној скупштини.

Национално угњетавање Словенаца се у аустриској републици још више погоршало. Постојала је централна организација „Хајматдинст“, доцније названа „Хајматбунд“, која је руководила радом свих надлештава, политичких партија и привредних установа по свим питањима која су била од било каквог значаја за словеначку мањину. Нико није могао бити намештен у словеначким крајевима без пристанка „Хајматбунда“. А „Хајматбундом“ је руководио Мајер-Кајбиш, нациста од пре 1938 године који је после аншлуса постао повереник за мањинска питања. Између мањинске политике аустриске републике и њених политичких партија и између мањинске политике нацизма постоји дакле потпуни континуитет.

Сами Немци признавали су да су се у време аустриске републике прилике за Корушке Словенце, у упоређењу са стањем пре 1914 године, још далеко погоршале, нарочито путем економског угњетавања и основних школа. Према Фајтеровом признању, године 1934 испуњавали су се и онако више него најскромнији услови „утраквистичких“ школа само још у 7 од 87 школа, а у свима другим словеначки језик је већ био ишчекао. У 30 од тих школа није било у то време ни једног учитеља који би говорио словеначким језиком.

Нацизам је био одлучио да коначно ликвидира питање корушких Словенаца. Школе су постале сасвим немачке, родитељи су били присиљени да дају своју децу још пре шесте

године у децја обданишта да тамо науче само немачки језик. После напада на Југославију укинуте су последње новине на словеначком језику, распуштене су све организације, премештени у немачке крајеве скоро сви словеначки свештеници, једини сталеж интелектуалаца који су корушки Словенци још имали, док је више стотина најистакнутијих словеначких породица било интернирано у концентрационим логорима у Немачкој, а на њихова конфискована имања насељени немачки колонисти. Уништене су биле све словеначке књиге и забрањена употреба словеначког језика у јавном и приватном животу.

„Ко још даље говори словеначким језиком, тај се свесно сматра припадником словеначког народа и с тиме и Славенства. Употреби словеначког језика треба једампут учинити крај и то и у приватном разговору. На територији северно од Караванки мора да се говори немачки, и то треба постићи са свим средствима. За Словенце у Корушкој нема више места.“ Тако је казао у лето 1942 године немачки повереник за мањине у Корушкој Мајер Кајбиш. Коначни ударац за корушке Словенце имао је да дође у пролеће 1943 године. У пројекту је било исељење свих корушких Словенаца у Донбас. То нам је познато из припрема које су извршене у самој Корушкој, из нацрта који су се нашли међу хартијама Мајер-Кајбиша, па и из Донбаса самог, где су се нашли у појединим селима написи са именима појединих села корушких Словенаца. Победе

Црвене армије спречиле су спровођење у дело ових планова.

У лето 1942 године проширио се на словеначку Корушку партизански покрет, који је онда у Корушкој, јединој земљи немачког царства од пре 1939 у којој је такав покрет постојао, непрекидно трајао све до пропасти Хитлеровог царства. Услови за развој партизанског покрета били су врло неповољни, јер су скоро сви за оружје способни мушкарци били у немачкој војсци и јер није било тако једноставно вратити се у Корушку или прећи на страну савезника или југословенских партизана. Осим тога је уништење партизанства у Корушкој као делу Рајха претстављало за нацизам питање престижа и он се није устручавао да употреби сва средства како би постигао свој циљ.

Услови за партизанску борбу у Корушкој веома су тешки. Словеначка територија испресечена је Дравом, друмовима и железничким колосецима у мање секторе, међу којима су Немци до крајњих могућности отежавали везу. Та веза могла се одржавати само уз сарадњу свег словеначког цивилног становништва. Ипак постоје у Корушкој 1942 године две чете, у пролеће 1943 два батаљона, а од јесени 1943 два одреда партизана.

Корушка је дала од 1942 до 1945 године 3.500 бораца за слободу. У партизанским одредима у Корушкој било је просечно 80% ко-рушких Словенаца, 3% Аустријанаца, 8% Пољака, Руса и Француза, а остатак су били Словенци из осталих делова Словеније. Погинуло

је у борбама преко 1000 партизана, а рањено и заробљено отприлике исто толико. У борбама с партизанима погинуло је око 4000 Немаца, док је рањено нешто близу 2000 Немаца. Партизанске акције су обухватале читаву словеначку Корушку. Паралелно са војничком ишла је и политичка акција која је имала много успеха али и много жртава. У Корушкој је радило око 2.000 политичких активиста, од којих је убијено преко 250. Убијено је осим тога још и 250 курира.

Партизанском покрету пошло је за руком да на основи програма народноослободилачког покрета народа Југославије обухвати све већиније свесне Словенце, а осим тога и већину њих који у доба плебисцита и аустријске републике још нису били национално свесни. Када је у пролеће 1945 Југословенска армија ослободила велики део словеначке Корушке, формирала се у Корушкој и наша народна власт на основу слободних избора. Али наша војска је ускоро морала да се повуче на захтев Савезника, који су том приликом дали изјаву да ће се о припадности Корушке одлучивати код општег уређења мира.

III

Корушки Словенци су у току последњих сто година одржали читаву своју етничку територију, са изузетком неколико германизованих и национално мешовитих зона и острва, творевина немачког империјализма. Они су у то доба толико патили и толико се

Борили и допринели толико жртава, а највише баш у току овога рата, да о оправданости њиховог захтева за присаједињење словеначке Корушке Југославији не може бити никакве сумње.

Питање Корушке не би данас уопште било једно отворено и компликовано питање, кад се оно не би постављало у вези са питањем саме Аустрије. А питање Аустрије је једно крупно питање које тек даје корушком питању његов значај, много већи значај него што га има питање једне релативно мале националне мањине на једној релативно малој територији. Ради се о томе: постоји ли један аустриски народ који хоће да живи у самосталној држави својим сопственим животом, или сачињавају Аустријанци само део велике немачке етничке масе односно део народа који је човечанству нанео толико зла? Одговор на ово питање нам може дати само пажљиво посматрање аустриске прошлости и садашњости.

Стару Аустро-Угарску Југословени нису сачували у доброј успомени. Њено језгро је била једна немачка земља, тј. земља Хабзбурговаца, која је била у току 400 година средиште старог немачког Рајха и чији су господари били немачки цареви све до пропасти старог Рајха 1806 године. Аустрија је била и доцније део немачког политичког система све до године 1866 кад ју је Пруска истерала из Немачке. Истина је да је Аустрија постепено проширила своју политичку власт и на простране територије које нису биле немачке, али

је аустриска политика у овим земљама била увек политика централизма и германизације. Ова политика у прошлим вековима наравно није имала на расположењу таквих средстава као доцнији германизатори и она у свом настојању није увек успевала, али о њеним тенденцијама не може бити никакве сумње. И борба између Аустрије и Пруске 1866 године није била борба за и против уједињења Немачке, већ борба између покушаја Пруске да се Немачка уједини под хегемонијом Пруске, а са искључењем Аустрије, и покушаја Аустрије да се Немачка уједини под хегемонијом Аустрије и да у њу уђу све аустриске земље и да се на тај начин створи немачка Средња Европа.

После пораза у рату 1866 године, Аустрија се поделила у две половине: у једној од њих су имали хегемонију Немци, а у другој Мађари. Спољну политику Аустро-Угарске већ од 1879 године карактерише савез са новом Немачком. Јасно је да под таквим условима већина аустриских Немаца није желела пропаст Аустро-Угарске. Истина је да су конзервативни кругови (феудалци, свештенство, официри, део чиновника) били за одржање Аустрије и одани Хабзбурговцима, али то не важи само за Немце, већ и за конзервативне кругове других народа Аустро-Угарске. Чак је и Бизмарков нови Рајх узео облик федерације да не би дирао у осећаје пруских и баварских конзервативаца. Али је ипак већ у Аустро-Угарској постојао међу Немцима покрет за присаједињење Аустрије Немачкој.

После пропасти Аустро-Угарске пангерманизам је савим победио у душама аустриских Немаца и аустриска народна скупштина је 12 новембра 1918 године једногласно закључила присаједињење Аустрије немачкој републици. Међународна ситуација је у току 20 година онемогућавала спровођење овог плана. Аустриска република је била третирана врло благо и она је примала зајмове од држава Антанте. Али она није учинила ништа за стварање једног аустриског патриотизма. Све главне политичке партије аустриске републике су се давно пре нацизма заузимале за присаједињење Немачкој и чекале само на подесну међународну ситуацију да га спроведу. Због тога није никакво чудо да је нацизам нашао у Аустрији погодно тло. Његову победу у Аустрији није могао да спречи клерофашизам који је, подупиран од Мусилонија, тек после доласка Хитлера на власт у Немачкој почео да истиче аустријанство, али аустријанство Хабзбурга и старе монархије. Са таквим реакционарним идејама се није могло па се неће ни у будуће моћи да обори пангерманизам и нацизам код Аустријанаца, а нити стећи поверење суседних држава у Аустрију.

Поред пута пангерманизма и пута Хабзбурговаца, постојао је у Аустрији још преаншлуса један трећи пут, а то је пут Комунистичке партије Аустрије. Она је стајала на становишту да су Аустријанци, због стогодишњег заједничког живота са другим народима Подунавља, народ за себе, који мора да тражи свој спас не у Великој Немачкој већ

у самосталној Аустрији, која ће у заједници са другим народима Подунавља, а нарочито са словенским народима, остварити подунавску федерацију демократских народа. Међутим, већина Аустријанаца је пошла путем нацизма.

Победу Хитлера у Аустрији је велика већина Аустријанаца примила са одушевљењем. Они су се поносили тиме што је Хитлер Аустријанац, што је његов професор историје који је имао највећи утицај на њега био корушки Немац и што се Хитлер политички формирао у Бечу у школи пангерманисте фон Шенерера. Истина је да је у Аустрији још постојала мржња против Пруса, али је ову мржњу покушавало да ликвидира ново схватање немачке историје, чији је главни аутор био бечки историчар и нацистички претседник бечке Академије наука Србик. Према овом схватању које је било званично преузето, немачку историју треба посматрати само са немачког а не са пруског или са аустриског становишта, али истовремено већ треба признавати све заслуге које су и Пруска и Аустрија у прошлости стекле за немачки народ. А Аустријанци, као „немачки југоисток“, су примили у концепцији нацизма своју специјалну мисију и за будућност: да на основу својих веза, знања и традиција, које постоје још из доба Аустро-Угарске, организују експанзију немачког империјализма према југоистоку Европе. Данашњи и будући истраживачи немачког режима и немачких злочина у Југославији 1941—1945 године ће добро изврши-

ти свој задатак само ако буду студирали и рад организација и института који су већ годинама раније спремали нацисте за све што се тада дешавало; а ове организације и институти су имали своја седишта углавном у Бечу и у Грацу. И код спровођења ових нацрта удео Аустријанаца је био врло велик.

Што вреди за Аустрију као целину, вреди још више за Штајерску а нарочито Корушку као пограничне земље. Корушка се већ у доба Аустро-Угарске осећала као претстража немачког надирања према Јадрану и Средоземљу и пангерманизам је био већ тада у њој прилично јак.

За време аустриске републике хришћанско-социјална странка, странка са легитимистичким тенденцијама, која је једина од свих странака била бар делимично присталица самосталне Аустрије, била је далеко најслабија од свију већих немачких странака у Корушкој.

Пангерманизам је, као свуда, и међу корушким Немцима припремио пут нацизму. Покушај нацистичке револуције у Аустрији у јулу 1934 године имао је своја најјача средишта баш у немачким крајевима Штајерске и Корушке близу југословенске границе. Године 1938 била је Корушка прва аустриска провинција која је јавила да су нацисти преузели власт у своје руке и то пре доласка немачке војске.

Јачину нацизма у Корушкој доказује напр. изјава садашњег председника корушке владе Пиша да би морали у Корушкој затворити

све школе ако би хтели отпустити све наци-

У Корушкој, земљи са нешто преко 400.000 становника, од тога 90.000 Словенаца, било је око 45.000, а по другим изворима чак 60.000 чланова нацистичке странке.

А акција корушких нациста се није ограничавала само на Корушку. Кад је Хитлер анектирао 1941 године део југословенске Словеније и прогласио га за део Корушке, односно Штајерске, корушки и штајерски нацисти су преузели водеће положаје у војној и цивилној управи ових крајева и они сnose скоро искључиво сву одговорност за све страшне злочине у доба немачке окупације Словеније.

Несумњивој е утврђено да од укупног броја свих немачких ратних злочинаца у Словеначкој 25% (односно њих 603) претстављају Аустријанци. Свакако би овај проценат био још много већи, да је за све ратне злочинце био утврђен домицил. У оном делу Словеније који је био анектиран Корушкој, број аустријских злочинаца износи 46,6%, док број ратних злочинаца за које није утврђено, да ли су из Рајха или су из Аустрије износи 27,3% свих немачких ратних злочинаца. На анектираној територији Словеније било је стрељано као таоц 2.721 лице, убијено или погинуло услед мучења по затворима још много већи број грађанских лица и ратних заробљеника; приликом саслушавања и хапшења мучено је 27.210 грађанских лица. Године 1941 депортовано је у Хрватску, Србију и Немачку сло-

веначког становништва у укупном броју од 80.070 лица. У логорима интернираних цивилних лица било је 21.069, на принудном раду 67.486, а принудно регрутованих у немачку војску 35.308. Што се тиче штете која је причињена, порушено је 24.439 зграда, систематски и по наређењу уништено је 829 библиотеке, са преко 1 милион словеначких књига. Осим тога, Аустријанци који су употребљавани као познаваоци југословенских прилика, имају велики удео у ратним злочинима, који су извршени у читавој Југославији. Три четвртине имовине коју су Немци за време рата одвукли из Југославији, било је одвучено у Аустрију.

Московска декларација од 30 октобра 1943 године прогласила је за циљ Савезника и обнову слободне и независне Аустрије. Ни ова декларација ни која друга изјава једне од савезничких влада не садрже никакве изјаве о томе у којим границама ће бити Аустрија обновљена, нити су дате какве гаранције „за границе од године 1937“ о којима се у Корушкој и у Аустрији толико говори. О томе ће одлучивати тек конференција мира. Али ова декларација садржи један пасус на који се у Аустрији обично заборавља: „Аустрија се, међутим, упозорава да не може избећи одговорност за сарадњу у рату на страни хитлеровске Немачке и да ће се код коначног обрачуна неизбежно узети у обзир њен сопствени допринос ствари њеног ослобођења.“ Народноослободилачки покрет Југославије учинио је све да подупре покрет за слободну

и независну Аустрију. У склопу народноослободилачке војске Словеније су се формирала два батаљона Аустријанаца. То су биле једине аустријанске оружане снаге које су се у прошлом рату бориле на страни Савезника. Треба одати све признање аустриским жртвама нацизма и борцима против нацизма, али чињеница је да је допринос Аустрије у ствари њеног ослобођења био мален, мањи него сам допринос корушких Словенаца. А огромна већина Аустријанаца борила се на страни нацизма до краја, већина од њих несумњиво из убеђења.

Садашња Аустрија се означава обично као повратак на старо стање, на стање у доба прве аустриске републике. Ми знамо главну ману прве аустриске републике: она није створила нити настојала да створи аустриски патриотизам, она је постојала само због међународног положаја.

У првој аустриској републици постојале су три веће политичке партије, хришћанско-социјална, социјалнодемократска и пангерманска. Хришћанско-социјална партија лавирала је између пангерманизма и Хабзбурговаца, а обе остале најјаче странке отворено су се залагале за аншлус. Какав став у овом погледу можемо очекивати од водећих партија садашњег аустриског парламента, „Фолкспартија“ и социјалне демократије?

За социјалну демократију знамо да се од 1918 г. увек заузимала за присаједињење Немачкој. Још за време прошлог рата дошло је до важних дискусија између аустрисквих ко-

мунистичких и социјалистичких емиграната у Енглеској и Америци. Док су комунисти стајали на становишту независне Аустрије, сарадње између аустриског и других подунавских, нарочито словенских народа и признавали и потребу промене границе у Корушкој, социјалисти, нарочито Јулиус Дојч и Фридрих Адлер, су одобравали присаједињење Аустрије Немачкој и осуђивали само нацизам, а били интрансингентни у односу према Словенима, солидарисали се са судетским Немцима и говорили о Аустрији као бедему против словенства, а нарочито интрансингентни у корушком питању.

„Фолкспартај“ уствари није стара хришћанско-социална партија, већ некаква фузија свих грађанских партија. Аустриски легитимизам у њој није јак и изгледа да присталице Хабзбурга у Аустрији не претстављају један озбиљан политички фактор. Али је она позната као велики заштитник нациста. Ни она ни социјални демократи нису никада осудили пангерманизам. Можемо замислити какви су у оваквим политичким приликама изгледи за стварање једног аустриског патриотизма.

Ситуацију, специјално у Корушкој, довољно илуструје једна чињеница. Кад се видело да је рат изгубљен, нацизам није нигде у Немачкој и Аустрији предао власт другим партијама, да би се спасло што се може спасти, и тиме добила могућност да се под повољним условима спрема за нови рат, за реванш; он се борио до краја. Постоји само један мали

изузетак, а тај изузетак је баш Корушка. У ноћи између 7 и 8 маја 1945 године, кад је у Корушку већ улазила Југословенска армија, а с друге стране трупе савезника, издао је Хитлеров гаулајтер за Корушку др Рајнер проглас да отступа јер непријатељи неће хтети да разговарају с њим; он препушта своје место људима који више одговарају становишту непријатеља. Он захваљује националсоцијалистима на њиховој верности Хитлеру и каже: „Његова идеја живи у нама“. Позива их у борбу за „слободну и недељиву Корушку“, паролу немачког империјализма у годинама 1918-20. Истовремено је нова корушка влада, састављена из политичких партија у доба аустриске републике, преузела власт из руку Рајнера и прогласила за свој програм борбу за „слободну и недељиву Корушку“. Старе аустриске политичке партије које у доба нацизма нису ништа радиле против њега, после преговора који су трајали неколико дана преузеле су власт из његових руку да спасавају ситуацију. Све доцније корушке владе су биле састављене из истих политичких партија, а већином и од истих људи као ова прва влада, а на челу им је читаво време социјалдемократ Ханс Пиш. Тај нови режим је недавно признала савезничка војна управа, па онда и централна аустриска влада у Бечу, док је била наша цивилна власт одмах укинута.

Искуства која су стекли корушки Словенци већ у овим месецима, искуства у која овде нећу ући, показују нам каква би била њихова судбина ако би остали у границама Аустрије.

Пројект њиховог исељења, чије извођење су у 1943 години спречиле победе Црвене армије, постао би опет актуелан код прве промене спољнополитичке ситуације Аустрије. Због тога морамо утолико безусловније тражити присаједињење последњег дела југословенске компактне етничке територије који се после толиких борби Југословена за слободу још налази под влашћу Германа. Морамо се бринути и за судбину градишћанских Хрвата. А проблем је још шири и дубљи. Катастрофа Хитлеровог царства није била довољна да промени менталитет Аустријанаца и створи један аустриски патриотизам, премда смо ми то увек желели и још данас желимо. Аустриски пангерманизам и нацизам није претстављао опасност само за националне мањине у границама Аустрије. То треба узети у обзир приликом решавања питања наших граница са Аустријом. Осим тога би сваки поступак према Аустрији који би био блажи од поступка према Немачкој, стварао могућност да аустриски нацизам и пангерманизам искористи могућности које се тиме стварају. Данас аустриски нацисти и пангерманисти већ говоре о специјалној немачкој мисији коју има Аустрија због блажег поступка с њом од стране савезника. Проблем Аустрије треба дакле у данашњој ситуацији схватити као један део немачког проблема и под тим видом треба решавати и корушко питање.

Интереси осигурања мира у овом делу Европе захтевају да се словеначка мањина у Корушкој присаједини Југославији и да се

немачка баријера, са које би могао отпочети једног дана један нови агресивни рат, одбаци што даље на север како би се на тај начин што боље осигурале границе Федеративне Народне Републике Југославије.

Штампарија „Млади борац“, Београд
Тираж 20.000 примерака
Штампање завршено 6 маја 1946 године
у Београду

Цена 3 динара.